

Η ΝΕΓΡΟΝΙΑ ¹

Τῷ ἀγαπητῷ φίλῳ Ἰουλίῳ Φ. Μερκάτη

ΙΑ βραδυά, ἀπὸ ταῖς ὑστεραῖς τοῦ θεριστιοῦ τοῦ 1891, ἔγραφα εἰς τὸ εἰσόγειο δωμάτιο τῆς εἰς τὴν Μητρόπολιν οἰκίας μας, τὸ ὁποῖον κάποτε μοῦ ἐχρησίμειεν ὡς πρόχειρο γραφεῖο. Καὶ ἔγραφα, μὲ ὅλη τὴν ἀνυπόφορη ζέστη τῆς βραδυᾶς ἐκείνης, ἐπειδὴ ἐβιαζόμουν ν' ἀποτελειώσω ἕνα

γράμμα πολὺ κατεπεῖγον, τὸ ὁποῖον, ὁ ἄνθρωπός μας, εἰδοποιημένος ἀπὸ βραδουῦ ἔμελλε νὰ φέρῃ τὸ πρῶν πολὺ ἐνωρίς εἰς τὸ ταχυδρομεῖο.

Ἄσσοι γνωρίζουν τὸ σπίτι μας, τοῦλάχιστον ἐξωτερικῶς, θὰ ἐνθυμοῦνται, ὅτι τὸ εἰσόγειο δωμάτιο, ποῦ ἀναφέρω, ἔχει ἕνα μόνον παράθυρο, τὸ ὁποῖο, φραγμένον μὲ σιδερένια ῥαβδία, κλειέται, ἀπάνου ἀπὸ τὴ μέση, μὲ καρφωτὴ, ἀκίνητη ξυλίνη κιγκλίδα (γρίλια), εἰς τρόπον ὥστε, μετρίου ἀναστήματος ἄνθρωπος, ἐὰν θελήσῃ νὰ κυττάξῃ μέσα, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ δεῖξῃ ἀπὸ τὸ κορμί του παρὰ ἕως εἰς τὸν λαιμό. Ἐξακολουθοῦσα νὰ γράφω, ὅταν ἐνόμισα ὅτι ἀγροίκησα ἐπάνωθ' ἐμοῦ μίαν χαμηλὴ φωνὴ ἀνθρώπου, ἣ ὁποία δὲν ἐνόησα τί εἶπε. Βυθισμένος, ὡς ἤμουν εἰς τὸ γράψιμό μου, ἣ φωνὴ ἐκείνη ἔξαφνα μὲ ἐτάραξε, καὶ παραίτησα ἀθέλητα τὸ κοντύλι. Ἄσῃκωσα τὰ μάτια εἰς τὸ παράθυρο, ἐπειδὴ ἀπὸ 'κεῖ μοῦ ἐφάνη πῶς ἐρχότου ἣ φωνή, καὶ ἐδιάκρινα, 'πίσω ἀπὸ τὰ σίδερα, ἕνα πρόσωπο ἀνθρώπου, εἰς ἐμὲ ἀγνώστου, ὁ ὁποῖος, πρὶν τὸν ἐρωτήσω τί θέλει :

— ἌΜπορῶ νὰ σοῦ 'πῶ, ἀφέντη; μοῦ εἶπε.

— Τί θέλεις; — τοῦ ἀποκρίθηκα — λέγε λοιπὸν γλήγορα, καὶ μὴ μὲ χασομερᾶς, γιατί ἔχω, καθὼς βλέπεις, ἐργασία . . .

— ἌΘελα νὰ σοῦ 'πῶ ἀπὸ κοντὰ μ' ἠμπορεῖς μίαν στιγμὴ νὰ μ' ἀνοιξῆς;

— Δὲ μοῦ λὲς — τοῦ κάνω — ἀπ' αὐτοῦ, χωρὶς νὰ μ' ἀσηκῶνης;

— Δὲν ἔχω, ἀφέντη, μόνον νὰ σοῦ 'πῶ, ἔχω καὶ κᾶτι νὰ σοῦ δώσω . . .

— Νὰ μοῦ δώσης;

— Ναιῖσκε.

¹ Νεγρονία ὀνομάζουν ἐδῶ εἰς τὴν Ζάκυνθο, ἕνα εἶδος γαρουφαλιᾶς, τῆς ὁποίας τὰ ἄνθη (νεγρόνια) εἶνε μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ κοινὰ γαρούφαλα.

— Καμμία, τάχα ἐπιστολή, ποῦ σοῦ ἐδῶκαν γιὰ 'μέ; . . Αἶ, τότε πέρασέ τηνε ἀπὸ τὸ παραθύρι . . πέταξέ τηνε μέσα.

— Ὅσκιε . . εἶνε πράμμα, ποῦ δὲν περνάει ἀπὸ τὰ σίδερα.

Νὰ θέλῃ—ἐσκέφθηκα— νὰ ἔμβῃ, χωρὶς νὰ 'ξέρω τί ἦτον ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, τὸ ὅποῖον δὲν ἐχωροῦσε ν' ἀπεράσῃ ἀπὸ τὰ σίδερα τοῦ παραθυριοῦ, ἐνῶ εἰμποροῦσα, ἂν ἤθελα, νὰ τὸ μάθω, — μ' ἔκαμε γιὰ μία στιγμή νὰ ὑποψιασθῶ, πῶς ἦτο πρόφασις νὰ μὲ πλησιάσῃ — δὲν εἶξερα γιὰ ποῖον σκοπὸν — καὶ νὰ αἰσθανθῶ — ἐντρέπομαι, ποῦ τὸ λέγω — ἔναν κάποιον φόβον, μ' ὄλον, ποῦ ἡ νύκτα δὲν ἦτον πολὺ προχωρημένη, καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔλειπαν ν' ἀπερνοῦνε ἀπὸ τὸ σπίτι. Μὰ ἡ περιέργεια, τὴν ὅποια μοῦ ἐπροξένησε τὸ ἄγνωστο ἐκεῖνο πρόσωπο, ἐνίκησε κάθε δισταγμὸ μου, καὶ ἀσχημάτηκα ἀποφασισμένος ν' ἀνοίξω εἰς τὸν ὑποπτο, νυκτερινὸ ἐπισκέπτη μου, κρατῶντας— ἀνόητη προφύλαξι— ὀπίσω ἀπὸ τὴν ῥάχι μου τὸ περιστροφὸ, τὸ ὅποῖο— μὴ γελάσετε— ἤμουν ἀμφίβολος ἂν ἦτον ἀδειανὸ ἢ γεμισμένον. Καὶ διευθυνθεὶς πρὸς τὴ θύρα τῆς ἐμβασίας, τὴν ἄνοιξα.

Ὁ ἄγνωστος ἐμβήκεν. Ἡ φυσιογνωμία του μοῦ ἐπροξένησε μᾶλλον συμπάθεια παρὰ φόβον. Ἦτον ἀναστήματος μετρίου, μεσόκοπος, λιγνὸς καὶ πτωχικὰ ἐνδυμένος. Κάτω ἀπὸ τὴν μασχάλη του ἐκρατοῦσε ἕνα βαρὺ φορτίον. Ἦταν ἕνα κασιτέρινο ἀγγεῖο, τενεκές, νομίζω, πετρελαίου, εἰς τὸν ὅποῖον ὑπῆρχε φυτευμένη μία νεγρονιά, ποῦ εἶχεν — ἐνθυμοῦμαι — ἕνα— δύο νεγρόνια ἀνοικτά.

— Ἐέρω, ἀφέντη, πῶς σ' ἀρέσουνε πολὺ τὰ ἄνθη . . εἶπεν ὁ ἄγνωστος, ἀπιθώνοντας τὸ φορτίον του ἐπάνω εἰς μία καρέκλα.

— Εἶνε ἀλήθεια, καὶ νὰ ἡ ἀπόδειξις — τὸν διέκοψα — δείχνωντάς του ἐν' ἀγγεῖο γεμάτο ἀπὸ μανόλιας, νεγρόνια, γαρούφαλα κάθε λογῆς, τὰ ὅποια μοῦ ἔστειλε καθημερινῶς ἡ ἀρραβωνιαστικιά μου.

— Καὶ σῶφρα — ἐξακολούθησε — ἐτούτη τὴν νεγρονιά γιὰ νὰ τὴν ἀγοράσῃς . . Κράτησέ τηνε, ἀφέντη, καὶ ὅσοι μου ὅ,τι σὲ φωτίζει ὁ Θεός, γιὰτ' ἔχω μεγάλη χρεία . . .

— Ἐχω, καϋμένη, ἔλλειψι ἀπὸ τόπο, καὶ δὲν εἶξερω ποῦ νὰ τὴν ἀπιθώσω μὰ, ἀφοῦ, καθὼς μοῦ λές, ἔχεις χρεία, νὰ, λάβε δύο δραχμαῖς— δὲν ἔχω 'ς τὴν ἀλήθεια περισσότερο, ἐτούτη τὴ στιγμή— οἰκονόμησε τὴν περιστασί σου, καὶ πάρε τὴν νεγρονιά σου πῶσω. Καὶ γιὰ νὰ μὴν προσβάλλω τὴ φιλοτιμία του, — ὅταν εὐκολυθῆς, μοῦ ταῖς ἐπιστρέφεις— ἐπρόσθεσα.

Ὁ ἄγνωστος, λαμβάνοντας τὸ δίδραχμο, μὲ εὐχαρίστησε ἐκαληνύκτησε καὶ ἐκίνησε γιὰ νὰ φύγῃ.

— Αἶ, καί τή νεγρονιά δὲν τὴν παίρνεις ; τοῦ ἐφώναξα. Μάθε πῶς ἐγὼ δὲν δανελίζω μὲ ἐνέχυρο — ἐπρόσθεσα χαμογελῶντας.

— Δὲ θὰ γυρίσω, ἀφέντη, ἀμέσως εἰς τὸ σπίτι — μοῦ ἀποκρίθηκε — ἄς μείνη ἀπόψε ἐδῶ, ἂν δὲν σοῦ φέρνῃ βάρος, καί αὔριο τὴν αὐγοῦλα ἐρχομαι καί τὴν παίρνω.

— Καλά, ὅπως θέλεις· ἄφησέ τηνε, ἄς μείνη.

— Σ' ἀφίνω τὴν καληνύχτα — μοῦ εἶπε.

— Καληνύχτα — τοῦ ἀποκρίθηκα — καί τὸν ἄκουσα ποῦ ἔκλεισε τὴ θύρα.

— Ὅταν ἔφυγε, ἐδόθηκα εἰς ταις ἀκόλουθαις σκέψαις: Νὰ εἶχε πραγματικῶς ἀνάγκη αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ; ἢ σπρωγμένους ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ κρασιοῦ ἢ τοῦ παιγνιδιοῦ ἔκλειψεν ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἢ καί ἀπὸ ἄλλο, ἐκείνη τὴ νεγρονιά, γιὰ νὰ ἡμπορέσῃ, πουλῶντάς την, νὰ παίξῃ ἢ νὰ μεθύσῃ 'εἰς κἀνένα κρασοπουλειό, ὅπου φίλοι ὁμοιοί του, περιμένουν τὸ διῶραχμο γιὰ νὰ πιοῦνε εἰς ὑγεία τοῦ κουτοῦ, ποῦ θὰ τὸ ἐδίνε ; Καί ἐτούτῃ ἢ σκέψι μ' ἔκανε νὰ μετανοήσω γιὰ τὴ γενναιότητά μου. Ἄλλὰ πάλι, ἂν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εὕρισκότουν πραγματικῶς 'εἰς περιστασι, καί, ἐντρεπόμενος νὰ ζητήσῃ ἐλεημοσύνην, ἐπῆρε τὴ νεγρονιά, — μὴ ἔχοντας τίποτε ἄλλο, — γιὰ νὰ προμηθευθῇ, πουλῶντάς την, τὸ ψωμί τῶν παιδιῶν του ; Καί μὲ τὸν στοχασμὸν τοῦτον, ὁ ὅποιος μὲ ἔπειθε περισσότερο, καί μὲ τὴ γλυκειὰ εὐχαριστήσι, ποῦ αἰσθανότου ἢ ψυχῇ μου, γιὰ τὸ καλὸ, ποῦ ἐνόμιζα πῶς ἐπραξα, ἐτελείωσα τὴν ἐπιστολή, ποῦ εἶχα διακόψει, ἔσθυσα τὸ φῶς, ἀνέθηκα νὰ πλαγιασῶ.

* *

Ἦλθε καί ἡ ἡμέρα, ἦλθε καί ἡ ἄλλη· ἀπέρασαν ἄλλαις τρεῖς — τέσσαρες, καί ἡ νεγρονιά ἔμενεν ἀκόμη εἰς τὸ σπίτι μου. Οὔτε ὁ ἄγνωστος, οὔτε ἄλλος κἀνεὶς, ἦλθεν ἀπ' ὄνομά του, νὰ τὴν ζητήσῃ. Εἶπα ὅτι εἶχεν ἔλθει καί ἡ ἕκτη ἡμέρα, ἀλλὰ δὲν εἶχε περάσει ἐντελῶς, ὅταν τὸ ἀπόγιωμα αὐτῆς τῆς ἰδίας ἡμέρας, ἐτοιμάσθηκα, κατὰ τὸ συνηθισμένο, νὰ εὐγῶ περίπατο. Ἐκοψα ἕνα νεγρόνι ἀπὸ τὴ νεγρονιά, ποῦ ἦτον ἀνοικτὸ ἀπὸ τὴν αὐγή, τὸ ἔβαλα εἰς τὸν κόρφο μου, καί εὐγῆκα· ἀλλ' ἀντὶ νὰ πάρω, ὡς σχεδὸν πάντοτε, τὸν παράλιον δρόμο, ἐτράβηξα τὸ δρόμο τῆς Ἁγίας Τριάδος, μὲ τὴν ἰδέα νὰ κάμω τὸν περίπατόν μου εἰς τὸ Κρυονέρι. Εἶχα μὲν φθάσει εἰς ταις Φυλακαῖς, ὅταν ἄκουσα, ἄλγιστα βήματα ὀπίσω μου, πατήματα ἀνθρώπων, καί εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ἴσταν νεκρικὸ ψάλσιμο, ἐνῶ μία ὁσμὴ βαρεῖα ἀπὸ λιθάνι ἐκτύπησε τὸ ρουθοῦνι μου. Ἐστράφηκα, καί εἶδα νὰ προχωρῇ σιγὰ μία κηδεῖα, συγ-

κείμενη από σαράντα — πενήντα ανθρώπους, ανάμεσα εις τούς οποίους ἐξεῖχε και ἐδιακρινότου τὸ ἄσπρο — καθὼς, μοῦ ἐφάνη — κιβούρι τοῦ 'πεθαμμένου. Ἐσταμάτησα διὰ ν' ἀπεράσουν. Ἡ πένθιμος συνοδεία εἶχε φθάσει πλησίον μου. Τὸ νεκρὸ κιβώτιο, ἀπλούστατο, γυμνὸ ἀπὸ κάθε στόλισμα, μὲ λευκὸ, ταπεινὸ ὕφασμα ἐνδυμένον, ἔφερεν, εἰς τὴ θέσι τῆς κεφαλῆς, ἓνα στεφάνι ἀπὸ ἄνθη πλαστά, γνώρισμα πῶς ὁ νεκρὸς ἦ ἢ νεκρή, ἦτον ἄγαμος. Ἀμέσως ζοπίσω, ἀκολουθοῦσεν ἄνθρωπος, — ὁ πλησιέστερος βεβαίως συγγενῆς τοῦ ἀποθαμμένου ἢ τῆς ἀποθαμμένης, — ὁ ὁποῖος, ἂν και εἶχε τὸ κεφάλι σκυμμένο πρὸς τὴ γῆ, και τὸ περιλαίμιο τοῦ ἐνδύματός του σηκωμένο, ἕως σχεδὸν τ' αὐτιά, — και δὲν εἰμπόρεσα ἐπομένως νὰ ἰδῶ καλὰ τὸ πρόσωπό του, μοῦ ἐφάνη — ἦτον ἴσως ἀπάτη ἰδική μου — πῶς εἶχε μία κᾶποια ὁμοιότητα μὲ τὸν ἄνθρωπο τῆς νεγρονιάς. Ἡ ὄψι τοῦ δυστυχισμένου ἐκείνου, ποῦ κάθε τόσο ἐπλησίαζε τὸ μαντήλι εἰς τὰ μάτια, γιὰ νὰ σπογγίση τὰ δάκρυά του, μὲ ἐσυγκίνησε και μοῦ ἐπροξένησε λύπη, ἀλλὰ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸ ἐκίνησε τὴν περιέργειά μου. Ἀνακατόηθα μὲ ἐκείνους, ποῦ ἀκολούθουσαν. Ἡ κηδεῖα ἐδιευθυνότου εἰς Ἀγίαν Παρασκευήν. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγα λεπτά, ἀνέβαινα κ' ἐγὼ μὲ τοὺς ἄλλους, τὸν ἀνώμαλο και ἀνηφορικὸ δρόμο, ποῦ ὄδηγεῖ εἰς τὸ μικρὸ τῆς κοιμητήριον. Ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τὸ κιβούρι ἐποποθετήθη καταμεσῆς. Ἐγὼ ἔλαβα θέσι εἰς ἓνα στασίδι ἀγνάντια ἀπὸ τὸν λυπημένον, ὁ ὁποῖος εἰς ὅλη τὴ διάρκεια τῆς νεκρώσιμης ἀκολουθίας, δὲν ἀσῆκωσε τὰ μάτια. Ἦλθεν ἡ στιγμή τοῦ ἀσπασμοῦ . . . Ὁ λυπημένος, ὄδηγούμενος ἀπὸ δύο ἄλλους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐκρατοῦσαν ἀπὸ τὰ χέρια, ἐπλησίασε τὸ νεκρὸ κιβώτιο γιὰ νὰ τὸ ἀσπασθῆ. Δὲν περιγράφω τὴ στιγμή ἐκείνη τοῦ αἰώνιου ἀποχωρισμοῦ. Ὅποιος εὐρέθη εἰς τὴ θέσι τοῦ δυστυχισμένου ἐκείνου, εἰμπορεῖ νὰ ἐννοήση τὸν πόνο τῆς καρδιάς του, ἐπειδὴ θὰ τὸν αἰσθάνθη. Ἀσπασθήκαμεν ὅλοι μὲ τὴ σειρά μας, και ἐσυντροφεύσαμε τὸν ἀποθαμμένο εἰς τὸν τάφον, εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ὁποῖου ἀπίθωσαν, ἐπάνω εἰς ἓνα μικρὸ ὕψωμα ἀπὸ σβώλους και χῶματα, τὸ κιβούρι, γιὰ νὰ τοῦ 'περάσουν ἀποκάτου τὰ σχοινιά, μὲ τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ τὸ καταβιάσουν. Τὸ εἶχα πλησίον μου· ἐὰν ἄπλωνα τὸ χέρι εἰμποροῦσα νὰ τὸ 'γγίξω. Ὁ παπᾶς ἀπήγγειλε τὸ «αἰωνία σου ἢ μνήμη» τὸ ὁποῖον ἐπανάλαβαν, ἐν χορῶ, ὅλοι. Τὸ νεκρὸ κιβώτιο, εἶδα σιγὰ — σιγὰ νὰ σέρνεται πρὸς τὸ λάκκο. Τὴ στιγμή ἐκείνη, — δὲν εἰξέρω πῶς — ἐνθυμήθηκα τὸ νεγρόνι. Τὸ εὐχαλα βιαστικά ἀπὸ τὸν κόρφο μου, και τὸ 'πέρασα εἰς τὴ στενὴ χρυσὴ ταινία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσχηματίζότου ὁ σταυρὸς τοῦ σκεπάσμα-

τος. Ὁ λυπημένος, ὁ ὁποῖος ἐκύτταζε πάντοτε πρὸς τὴ γῆ, εἶδε, φαίνεται, τὸ χέρι, ποῦ ἀπερνοῦσεν εἰς τὸ σταυρὸ τὸ νεγρόνι, καὶ ἀσήκωσεν, εἰς τὸν ἴδιον καιρὸ, τὰ μάτια.

Τὸν ἀνεγνώρισα. Ἦτον ὁ ἄνθρωπος τῆς νεγρονιάς, ὁ ὁποῖος, συγκινημένος καὶ ἄφωνος, μοῦ ἔπιασε καὶ μοῦ ἔσφιξε τὸ χέρι. Χωρὶς νὰ γνωρίζω τὸν δεσμὸν τῆς συγγενείας, ὁ ὁποῖος ἔδενε τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον μὲ τὸν ἀποθαμμένον, ἐτραύλισα ὀλίγαις λέξικαις παρηγορίας, ἀπὸ ἐκείναις, ποῦ λέγουν εἰς παρόμοιαις περιστάσαις, ταις ὁποίαις, δὲν εἰζέρω, ἂν ταῖς ἄκουσεν. Ἀπὸ κάποιον ποῦ ἦτον πλησίον μου, ἔμαθα πῶς ἡ ἀποθαμμένη, εὐμορφη καὶ τρυφερὴ κόρη δεκαξῆ, ἕως δεκαπτά χρονῶν, ἦτον θυγατέρα του. Ἀπὸ τὸν πατέρα τὸν ἴδιον ἔμαθα ἀργότερα, ὅταν ἐπιστρέψαμεν εἰς τὸ σπίτι, ὅπου κ' ἐγὼ μὲ τοὺς ἄλλους τὸν ἐσυντρόφουσα, ταις λεπτομέρειαις τῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ θανάτου τῆς. Ἦτον ἄρρωστη ἀπὸ καμμιά δωδεκαριὰ σχεδὸν ἡμέραις· μοῦ εἶπε πῶς ἀπὸ ταις ἀρχαῖς τῆς ἀσθενείας τῆς, μὴ ἔχοντας τὰ μέσα, ἐπειδὴ ἀπὸ πολὺν καιρὸ δὲν ἐργαζότουν, ἄρχισε 'λίγο-λίγο νὰ πουλῆ ὅ,τι εἶχεν εἰς τὸ σπίτι. Πέντ', ἔξῃ ἡμέραις, πρὶν τοῦ θανάτου τῆς, ὁ γιατρὸς ἦλθε πάλι· εἶδε τὴν ἄρρωστη, καὶ εἶπε πῶς ἦταν ἀνάγκη μεγάλη νὰ τῆς δώσουν τὸ γιατρικὸ, ποῦ εἶχε γράψει, καὶ τὸ ὁποῖο δὲν εἶχαν νὰ τῆς ἀγοράσουν. Τὸ σπίτι εἶχε πλεῖο ἐρημώσῃ ἀπὸ τὰ πράγματά του. Ὁ δύστυχος πατέρας, ἔστριψε — μοῦ εἶπε — γύρω του τὸ μάτι καὶ δὲν ἀπάντησε ἄλλο ἀπὸ τὴ νεγρονιά. Αὐτὴ μόνη ἔμενον ἐκεῖ μέσα· ἀλλὰ δὲν ἐτόλμουσε νὰ τὴν πουλήσῃ, γιατί ἦταν τὸ ἀκριβώτερο ἀντικείμενον τῆς ἀρρωστημένης. Τὴν ἐκαμάρωνε, — μοῦ ἔλεγε κλαίωντας — τὴν ἐλάτρευε, καὶ τῶρα ποῦ μοῦ ἦτον ἄρρωστη, μᾶς ἐρωτοῦσε ἂν τὴν ἐποτίσαμε, καὶ τὴν ἐκύτταζε ἀπὸ τὸ κρεβάτι μὲ τὸ στυμμένο μαπάκι τῆς, καὶ μᾶς ἔζητοῦσε κάθε νεγρόνι, ποῦ ἄνοιγε, νὰ τῆς τὸ δίνουμε, καὶ τὸ ἐφύλακε εἰς τὸ προσκέφαλό τῆς ! Ἀλλὰ ὁ γιατρὸς εἶχεν εἰπῆ, πῶς ἦτον ἀνάγκη μεγάλη γιὰ τὸ γιατρικὸ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο οἱ δύστυχοι γονεοὶ ἠλπίζαν τὴν γιατρεία τοῦ παιδιοῦ τους.

— Ἡ νύχτα ἐσίμωνε, ἐπροχωροῦσε, καὶ ἡ ῥεσέτα ἔμενε ἀκόμη, ἐδῶ ἔς τὴν τσέπη μου — ἐξακολοῦοῦσε νὰ λέγῃ — καὶ δὲν ἔπαυε νὰ κλαίῃ ὁ κακοροζικὸς πατέρας. Ἐπρόσεχα νὰ ἰδῶ ἂν μὲ κυττάξῃ . . . δὲ μ' ἐβάσταινε ἡ καρδιά μου νὰν τ' ἀποφασίσω, γιατί δὲν ἤθελα νὰ μοῦ πικραθῇ . . . Μὰ τί ἔπρεπε νὰ γείνη ; διακονιὰ νὰ ζητήσω, δὲν εἶμ' ἀφέντη, μαθημένος· καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν πιστεύουσε οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν περίστασι τοῦ ἄλλου. Τοὺς νομιζοῦνε ὅλους κατεργαρέους, καὶ

δὲ γνωρίζουσε, ἢ δὲ θέλουσε νὰ ξεχωρίσουσε ἐκείνους, ποῦ 'ς τ' ἀληθινὰ υποφέρουσε. Εἶχα πάρει πλειὰ τὴν ἀπόφασιν. Ἐκείνη τῆ στιγμῇ εἶχε στρέψει ἐκείνη πλευρῶν. Δὲν μὲ ἔβλεπε. . . Ἀρπάζω, σὰν κλέφτης τὴ νεγρονιά — κ' ἐδῶ τὸ παράπονον τοῦ ἔπνιξε τὴ φωνή — ποῦ τὴν εἶχε μὲ τὰ ἴδια τὰ χερᾶκια τῆς φυτεμμένη ἢ Τασία μου — καὶ σοῦ τὴ φέρνω 'ς τ' ἀρχοντικὸν γιὰ νὰ τὴν ἀγοράσῃς. Καὶ ἀπὸ τότες δὲν τὴν ξαναζήτησε, γιατί ἀπὸ ὦραν τὴν ὦρα ἐχειροτέρευε τὸ παιδί μου! Καὶ τῶρ', ἀφέντη, κράτησέ τινε, ἂν ἀγαπᾷς· βλέπωντάς τινε, ἐγὼ, θὰ μοῦ ξανάφτη τὸν καῦμόν. . . Γιατί νὰ τὴν ἔχω, ἀφοῦ ἔχασα ἐγὼ ἐκείνη;

Ἐτούτη ἡ διήγησις κατελύπησε τὴν καρδίαν μου· δὲν εἰξέρω πῶς ἐκρατήθηκα ἀπὸ τὸ νὰ κλάψω, τόσον ἤμουν συγκινημένος, ἀλλὰ δὲν εἰμπόρεσα νὰ πνύξω ἓνα εἶδος ἀγανακτήσεως, ποῦ αἰσθάνθηκα ἐναντίον τοῦ δυστυχισμένου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εἶχε μᾶλλον ἀνάγκη ἀπὸ τὴν συμ-πάθειαν καὶ τὴν παρηγορίαν μου.

— Σκληρὲ! καὶ δὲν μοῦ ἔλεγες τὴν περίστασιν; τοῦ λέγω — μὴ σκεπτόμενος πῶς μὲ τὴν ἐπίπληξι ποῦ τοῦ ἔκανα, ἐφαρμάκωνα περισσότερον τὴν πληγὴν του. Γιατί ἠθέλησες, ἐμὲ ἄθῳον, νὰ μὲ συμπεριλάβῃς, χωρὶς νὰ θέλω, χωρὶς νὰ ἔξέρω, συνένοχο εἰς μία τόσο ἀπάνθρωπη πράξι; Ἄλλὰ πάλιν τὴ νεγρονιά μήπως ἐγὼ ἤθελα νὰ τὴν κρατήσω; Ἐστὶ ἤθελες νὰ τὴν ἀφήσῃς, μόνον, ποῦ σοῦ εἶπα νὰ τὴν πάρῃς. Καὶ τοῦτα ἔλεγα, ὅταν νὰ ἤθελα νὰ παρηγορήσω τὸν ἑαυτόν μου, καὶ ν' ἀθωωθῶ ἐμπρός 'ς τῆς ἀποθαμμένης κόρης τῆ σικιά, ἡ ὁποία ἐνόμιζα, πῶς ἐτριγύριζε ἀκόμη εἰς τὸ σπίτι.

— Μά, ἀφέντη μου, μὴ συγχίζεσαι! μὴ λυπᾶσαι! τοῦ λόγου σου δὲν ἔχεις κἀνένα φταίξιμον, μοῦ ἔλεγεν ὁ δυστυχής, γιὰ νὰ μὲ παρηγορήσῃ. Μάλιστα σοῦ εἶμαι ὑπόχρεως, καὶ ἔχω ἐτούτη τὴν παρηγορίαν, πῶς ἡ Τασία μου, ἂν τῆς ἔλειψε, πρὶν κλείσῃ τὰ μάτια ἢ ἀγαπημένη τῆς νεγρονιά, ἐπῆρε κοντὰ τῆς εἰς τὸν τάφο ἓνα ἀπὸ τὰ ἄνθη τῆς. . . Καὶ τέτοιαλέγωντας, μοῦ ἄρπαξε τὸ χέρι καὶ τὸ ἐσίμωσε εἰς τὰ χεῖλη γιὰ νὰ τὸ ἀσπασθῇ, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε, ἐπειδὴ ἐγὼ ἐγκαίρως τὸ ἀπόσυρα.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγην ὦραν, ἀποχαιρέτησα τοὺς λυπημένους, καὶ ἀναχώρησα.

*
*
*

Ἐπίστρεψα εἰς τὸ σπίτι. Ἄνοιξα τὸ γραφεῖον. Τὸ βλέμμα μου ἐπέσει ἀμέσως εἰς τὴ νεγρονιά. Ἦτον ἀκόμη ἐκεῖ ἀπὸ ἕξι ἡμέραις. Τῆς ἔχυσαν ἓνα ποτῆρι νερὸ καὶ τὴν ἐχάιδευσαν μὲ ἐκείνη τὴ στοργήν, ποῦ θὰ αἰσθανόμουν γιὰ μία ὄρφανήν. Ἐνόμιζα πῶς εἰς τὰ μικρά τῆς κλωνάρια

ἤλθε νὰ κρυφθῆ ἡ ψυχὴ τῆς 'πεθαμμένης, καὶ ἔγυρα τὸ αὐτὶ μῆπως ἀκούσω κανένα ψυθύρισμα.

'Ετοιμάσθηκα νὰ πλαγιάσω. Ἡ νεγρονιά, ἡ κηδεία, τὸ κοιμητήριον, ἡ 'πεθαμμένη, ἡ διήγησι τοῦ δυστυχισμένου πατέρα, δὲν ἔφευγαν ἀπὸ τῆ φαντασία μου. Μὲ αὐταῖς ταῖς ἐντύπωσιν, ἔπεσα νὰ κοιμηθῶ. Καὶ ἀποκοιμήθηκα. Εἰς τ' ὄνειρό μου εἶδα μία παρθένα, ὀλόλευκα ἐνδουμένη, μὲ ξέπλεκα χρυσᾶ μαλλιά, ποῦ ἐκυμάτιζαν εἰς τοὺς κεροπλασμένους ὤμους τῆς, ἡ ὁποία μοῦ ἔδειχνε ἓνα ἄνθος κόκκινον, 'σὰν νεγρόνι, ποῦ κρατοῦσε εἰς τὸ χέρι, καὶ μοῦ χαμογελοῦσε . . .

Τὴν αὐγὴν, μόλις ἀσηκώθηκα καὶ ἐνδύθηκα, ἐδιτάξα νὰ ἔλθῃ ἐν' ἀμάξι. Ἐπῆρα μαζῆ μου τὴ νεγρονιά καὶ δύο κομμάτια σανίδι, μὲ τὰ ὁποία ἐσχημάτησα ἓνα σταυρό. Ἐφώνηξα τοῦ ἀμαξηλάτη : Εἰς τὸν Ἐσταυρωμένο. Εἰς ὀλίγα λεπτὰ εὐρισκόμουν εἰς τὸ κοιμητήριον τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς. Ἐγονάτισα καὶ ἀσπάσθηκα τὸν νεοσκαμμένον τάφον. Ἐφύτεψα ἐκεῖ τὴ νεγρονιά καὶ σιμά τῆς τὸν ἀχρωμάτιστο, ξύλινον σταυρό, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἐχάραξα μὲ τὸ κονδυλομάχαιρον :

«**Γασία Γρυφάλη, 1891**»

*
* *

'Επίστρεψα ἔπειτα ἀπὸ ὀκτὼ ἡμέραις εἰς Ἀγίαν Παρασκευὴν. Ἡ νεγρονιά δὲν εἰμποροῦσε νὰ ζήσῃ. Εἶχε μαραθῆ, ὡς ἐμαράθηκεν ἡ κόρη, ποῦ τὴν εἶχε φυτεμμένη.

Ζάκυνθος, Ἰούλιος 1893.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

ΠΙΚΡΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

— Εἶναι πικρὰ τὰ τραγουδάκια γαλανῆ
Ποῦ ἔγραψα μακρὰ ἀπὸ σένα μόνος
Γιατὶ τὰ γέννησε καρδιὰ ὅπου πονεῖ
Γιατὶ τὰ μύρωσε τὸ δάκρυ καὶ ὁ πόνος !

ΔΑΚΡΥ ΚΑΙ ΔΑΚΡΥ

Εἶδα 'ς τὸν ὕπνον μου πῶς πέθανες τρελλῆ
Κ' ἔγυσα δάκρυα πικρὰ φαρμακωμένα,
Ξυπνάω τότε ἀλλὰ κλαίω πειρὸ πολὺ
Γιατὶ ἐζοῦσες ἀλλὰ ὄχι δι' ἐμένα.

ΝΙΚΟΣ ΚΟΤΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ